

**ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ В
АВІАЦІЙНО-КОСМІЧНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ**

У статті розглянуті проблеми фінансової підтримки інноваційних проектів з боку держави, можливі напрямки реформування законодавчої бази та наведені приклади дій держави по впровадженню інновацій в авіаційній та космічній галузі України.

В статье рассмотрены вопросы государственной финансовой поддержки инновационных проектов, возможные направления реформирования законодательной базы и приведены примеры действий государства по внедрению инноваций в авиационной и космической отраслях Украины.

The article deals with issues of public financial support for innovative projects, the possible directions for reforming the legislative framework and provides examples of a national innovation in aviation and space industry of Ukraine.

Постановка проблеми. Актуальність інноваційної моделі розвитку країни зумовлюється стрімким зростанням впливу нових технологій, які базуються на наукових відкриттях, на стан світової економіки. Інноваційна сфера – це сектор національної економіки, що є складовою частиною сфери промислового виробництва та сфери послуг країни, забезпечує виробництво, споживання та експлуатацію інновацій, утворює особливий сегмент сфери зовнішньої торгівлі товарами, послугами та технологіями, об'єктами інтелектуальної власності, обміну науково-технічними досягненнями. Гальмування інноваційних процесів в окремих країнах веде до економічної деградації, негативних довгострокових перспектив і зниження конкурентоспроможності економік цих країн у світовому економічному просторі.

Такі негативні явища в Україні, як зруйновані господарські зв'язки і пропорції та втрата ефективності у використанні наявних виробничих ресурсів призвели до різкого падіння інноваційної активності в стратегічно важливих галузях економіки. В цих умовах основною є державна інвестиційно - інноваційна підтримка розвитку з урахуванням економічних пріоритетів. Державна інноваційна підтримка підприємств, особливо приватизованих, полягає у створенні власникам таких умов, при яких вони могли б закріпити набуту власність у процесі ефективної господарської діяльності. Отже, в умовах кризи держава стає головним діючим інвестором, здатним концентрувати ресурси й направляти їх на підтримку стратегічно важливих проектів, де застосування державних ресурсів буде мати найкращий результат. По даним Державної інноваційної фінансово-кредитної установи [3] в Україні створений портфель економічно ефективних проектів, які відносяться до стратегічно важливих секторів економіки і які перебувають на високій стадії здатності, яка дозволяє приступити до їх реалізації вже до кінця 2009 року, по шести напрямкам: енергетика (енергоефективність і виробництво

альтернативних джерел енергії), агропромисловий комплекс, охорона здоров'я, машинобудування й інфраструктура (транспорт і телекомунікації) та, зокрема, авіація й космос.

Авіаційна та ракетно-космічна галузі будь-якої технологічно розвиненої держави належать до стратегічних і відіграють значну роль у розвитку економіки країни. Саме в цих галузях Україна має неабиякі можливості. Подальше становлення і розвиток залежатиме від конкурентоспроможності цих галузей працювати на зовнішніх (світових) ринках, оскільки обсяги внутрішнього ринку незначні і наявний науково-технічний і виробничий потенціал використовується поки що недостатньо. Отже, актуальною проблемою підвищення ефективності та конкурентоспроможності авіаційно-космічної галузі є використання інноваційних технологій. Інноваційне інвестування позитивно відбивається на виробничо-господарській діяльності підприємств галузі, дає змогу оновити їх виробничо-технічну базу, подолати кризові явища, суспільство ж отримує оновлене виробництво, збалансованість державного бюджету, нові робочі місця, підвищення конкурентоспроможності економіки загалом, що має позитивні соціально-економічні наслідки для країни.

Аналіз публікацій. Дослідження питань інноваційного інвестування у стратегічно важливих для держави секторах економіки, та перспективи і напрями стимулювання інноваційної політики підприємств відбиті в багатьох працях сучасних вчених, спеціалістів – професіоналів та нормативних програмних документах. Зокрема, В.В. Стадника, М.А. Йохна, Л.І. Михайлової, С.Г. Турчіної, П.П. Микитюка, О.І. Волкова, М.П. Денисенко, А.П. Гречан, В.О. Василенка, М.Т. Пашути, О.М. Шкільнюк, І.І. Цигилик, С.О. Кропельницької, О.І. Мозіль, І.Г. Ткачук; І.О. Климко, О.І. Хлопін-Квіч, В. Горбулін, В. Шеховцов та інші.

Мета статті. Дослідження сучасних форм державної підтримки впровадження стратегічно важливих інноваційних проєктів, аналітичний огляд цільових державних програм та розробка рекомендацій щодо підтримки інноваційних перетворень в авіаційно-космічній галузі України.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна політика держави тісно пов'язана з її інвестиційною політикою, спрямованою на стимулювання капітальних вкладень в інноваційні процеси, тобто в ту сферу підприємницької діяльності, в якій інвестиції є базою для матеріалізації нововведень, а також, інноваційна політика держави практично не відокремлена від промислової політики в цілому. Успішна інноваційна діяльність неможлива без ефективної інноваційної політики з боку держави, яка повинна впливати з основної мети розвитку народного господарства суспільства, і саме державні органи влади визначають мету інноваційної політики, основні принципи здійснення та механізми реалізації. Центральне місце в системі прямого державного впливу на інноваційну діяльність займає фінансування науково-дослідних та

проектно-конструкторських робіт (НДПКР) інноваційних проектів із державного бюджету [4].

Аналіз сучасної законодавчої системи України у сфері інноваційної діяльності показав необхідність реформування законодавства щодо створення більш сприятливого правового середовища, яке забезпечує сукупність свобод і прав вітчизняних авіаційних та ракетно-космічних виробників та їхніх іноземних партнерів при впровадженні інноваційних проектів. Сьогодні, в першу чергу, треба корегувати законодавчі акти, що регулюють: мито і митні податки, ставки податків на прибуток, відсотки за кредити в напрямку їх зниження або надання канікул та пільг, можливість отримання дотацій з державного та місцевих бюджетів на інноваційні програми, державні гарантії під кредит для впровадження інновацій. Так, проведені інформаційні дослідження показали, що на поточний час у господарському обігу підприємств, наприклад, космічної галузі знаходяться 265 об'єктів права інтелектуальної власності, тобто достатньо значний потенціал [4]. Разом з тим, зважаючи на великі фінансові витрати, які необхідні для отримання та підтримки документа для захисту прав власності на міжнародному рівні та в інших державах, вітчизняні підприємства галузі підтримують свої права інтелектуальної власності переважно за рахунок конфіденційності з основними країнами-партнерами. На сьогодні прикладом проблемного неврегульованого питання є відносини з російським партнером, що до розподілу прав на інтелектуальну власність в конструктивному виконанні двигуна ракети-носія «Циклон», яка була створена ще в рамках колишнього СРСР.

Аналітичний огляд Державної комплексної програми розвитку авіаційної промисловості України до 2010 року показав, що галузь безпосередньо потребує інноваційно - інвестиційних державних вкладень для формування сучасної, інтегрованої у світову, здатної до саморозвитку, експортно-орієнтованої авіаційної промисловості України [1]. Особливої уваги заслуговує розділ "Стратегія й система цілей реструктуризації авіаційного комплексу України на період 2001-2010 років". Головна програмна мета - реалізація комплексу організаційних, фінансово-економічних, інноваційних, науково-технічних, виробничих, соціальних і інших заходів, що дає можливість підняти за період 2001-2010 років обсяг виробництва продукції в галузі до 53 000 млн. грн., що в 6,2 рази більше, ніж за період 1992-2000 років, що, у свою чергу, забезпечить:

- відрухування в Держбюджет України майже 1,6 млрд. грн.;
- збереження існуючих і утворення 10-12 тис. нових робочих місць;
- підтримку експортної складової в обсязі реалізації продукції на рівні 75-80%;
- доведення до 110-120 тис. грн. середньорічного обсягу продажів на одного працюючого в галузі.

Для реалізації комплексу заходів, передбачених програмою, необхідно витратити на розвиток авіаційної промисловості України приблизно 2 322 млн. грн. щорічно. Слід вважати доцільним щорічне

бюджетне інвестування на рівні- 700-750 млн. грн., що складає 14 відсотків від запланованого середньорічного обсягу реалізації продукції, а щорічна позабюджетна складова інвестування авіаційного комплексу повинна складати - 1500-1600 млн. грн. [4].

Аналітичні дослідження розвитку авіаційно-космічної галузі показали, що її повноцінний розвиток визначається пріоритетними напрямками космічних програм України. Аналіз ситуації дозволяє зробити висновок, що в силу специфіки космічної діяльності, яка потребує постійного створення нових приладів, комплексів, систем, можна вважати, що всі загальнодержавні науково-технічні космічні програми є програмами інноваційного розвитку. За роки незалежності в процесі реалізації стратегічних і середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності забезпечено:

- запуск космічних апаратів дистанційного зондування Землі «Січ-1» (1995р.), «Океан-О» (1999р.), «Січ-1М» та «Мікросупутник» (2004р.);
- створення ракетного комплексу «Зеніт-3 SLB» для космічної системи «Морський старт»;
- створення на базі ракети СС-18 (яка знімається з бойового чергування) ракетного комплексу «Дніпро»;
- створення наземної інфраструктури для управління космічними апаратами, приймання інформації, її накопичення, розповсюдження та оброблення;
- реалізацію початкових етапів створення мережі контрольно-корегувальних станцій для високоточного надання користувачам корегувальних виправлень до інформації глобальних навігаційних систем на території України;
- проведення досліджень з фундаментальних та прикладних, пов'язаних з походженням та еволюцією Сонячної системи, Землі, вивчення сонячно-земних зв'язків, а також їхнього впливу на біосферу, навколишнє природне середовище та техногенну ситуацію в атмосфері й на поверхні Землі.

Крім того, у процесі виконання інших державних програм:

- створено технологію безпечного вилучення твердого ракетного палива (ТРП);
- утилізовано 2042,2 т звичайних видів боєприпасів;
- створено технологію утилізації і знищено 95 ракет морського базування, та звичайних видів боєприпасів, споряджених мінами ПФМ-1 [5].

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності галузі визначені у наступних державних програмах:

- Програма утилізації твердого ракетного палива міжконтинентальних балістичних ракет РС-22;
- Державна цільова оборонна програма утилізації звичайних видів боєприпасів, непридатних для подальшого використання і зберігання, на 2008-2017 роки;

- Комплексна галузева програма енергозбереження на період 2005-2010 років, (погоджена з НАЕР, фінансується за рахунок власних коштів підприємств).

Крім того, у теперішній час, здійснюється розробка проекту Стратегії космічної діяльності України на період до 2030 року, яка визначить концептуальні засади державної політики у галузі дослідження і використання космічного простору в мирних цілях та в інтересах безпеки держави. У найближчій перспективі передбачається проведення інституціональних перетворень у ракетно-космічній промисловості, так, до 2020 року шляхом створення інтегрованих науково-технічних та виробничих структур планується створити три - чотири українські ракетно-космічні корпорації (Дніпропетровськ, Харків, Київ), які забезпечать випуск ракетно-космічної техніки для вирішення економічних завдань, завдань обороноздатності, ефективну діяльність України на міжнародних ринках, а також експлуатацію і супровід ракетної техніки на всіх етапах її створення та забезпечення функціонування. Створення інтегрованих структур повинно гармонізувати відносини ракетно-космічної галузі та регіонів за умови підтримки діяльності корпорацій місцевою владою.

Висновки. Проведені аналітичні та інформаційні дослідження державної підтримки інноваційного розвитку авіакосмічної галузі, думок галузевих спеціалістів-професіоналів дозволяють систематизувати інформацію та зробити наступні висновки-рекомендації, щодо державної підтримки інноваційних перетворень в авіакосмічній галузі через:

- державний протекціонізм і пріоритетну підтримку інтересів вітчизняних виробників в питаннях захисту ринків України і країн СНД;
- ухвалення нормативно-правових актів, що забезпечують реалізацію лізингових і офсетних операцій у сфері виробництва і продажу авіаційного транспорту;
- реалізація комплексу законодавчих і економічних заходів щодо створення ефективної системи кредитування зовнішньоторговельних контрактів і підтримку участі вітчизняних виробників аерокосмічній галузі в міжнародних фінансово-промислових групах і проектах;
- розширення номенклатури продукції авіаційної промисловості на базі створення концептуальних моделей зразків вітчизняної авіакосмічної техніки;
- гармонізацію вітчизняних інтелектуальних і виробничих систем і нормативної бази з аналогічними системами і документованими процедурами провідних закордонних виробників авіаційного транспорту;
- розширення кооперації і поглиблення інтеграції з країнами СНД, зокрема, з Росією і дальнього зарубіжжя в сфері виробництва аерокосмічної техніки.

Здійснення цих напрямків можна забезпечити шляхом регулювання і стимулювання державою інноваційної діяльності таким чином, щоб підприємства, галузі, наукові та науково-дослідні організації були зацікавлені у розробці і впровадженні інновацій у виробництво через

систему державних гарантій, пільгового оподаткування, створення і використання фондів заохочення, впровадження інвестиційної надбавки у тарифи для тих галузей, які контролює держава.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про стан виконання Державної комплексної програми розвитку авіаційної промисловості України на період до 2010 року та першочергові завдання розвитку вітчизняного авіабудування [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Крылья - Все об украинской авиации [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.wing.com.ua>
3. Форми державного регулювання інноваційної діяльності. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://search.ukr.net/>
4. Інвестиції та інноваційний розвиток.[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.in.gov.ua/>